

Khall 25.03.2024 § 73
1939/00.01.00/2024

Valmistelija: Hallintojohtaja Auli Korhonen p. 040 5572146

Keski-Suomen hyvinvointialue pyytää kuntien lausuntoa 26.3.2024 mennessä aiheesta Keski-Suomen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalvaeluiden monikanavainen palveluverkko. Lausuntopyyntö sisältää taustaksi laajan lausuntomateriaalin, jossa on kuvattu mm. palveluverkkotyön tavoitteet ja käsitelmärittelyt, järjestämisen linjaukset, palvelujen nykytila ja palvelutarve, tulevaisuuden palveluverkko ja kustannusvaikutukset. Palveluverkkoselvitys tarkastelee kehitystoimia vuoteen 2026, jonka jälkeen käynnistyy vuoteen 2030 ulottuva toisen vaiheen palveluverkkotyö.

Hyvinvointialueen päätöksenteossa noudatettavat säännöt ja periaatteet

Perustuslain 19 §:n 3 momentissa on julkiselle vallalle säädetty velvoite turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvaelut ja edistää väestön terveyttä. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain mukaan hyvinvointialueen on suunniteltava ja toteutettava sosiaali- ja terveydenhuolto sellaisena kuin asiakkaiden tarve edellyttää. Palvelut on tuotettava lähellä asiakkaita yhdenvertaisesti, yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä hyvinvointialueen väestön tarpeet ja ikärakenne huomioon ottaen. Keski-Suomen hyvinvointialueen strategia on nimeltään Kohti ihmislähtöistä Keski-Suomea ja hyvinvointialueen arvoiksi on määritetty seuraavat:

- Kohtaamme ihmislähtöisesti ja yhdenvertaisesti
- Toimimme avoimesti yhteistyössä
- Olemme luotettavia ja vastuullisia, myös tuleville sukupolville

Palveluverkkoa koskevien hyvinvointialueen päätösten on perustuttava voimassa olevaan oikeusjärjestykseen ja oikeuslähteisiin sekä aluevaltuuston itsensä päättämiin arvoihin.

Palvelujen järjestäminen

Soteasemat

Tällä hetkellä Jämsässä on soteasemia viisi; Jokilaakson sairaala, Kuoreveden terveysasema, Koskenpään terveysasema, Länkipohjan terveysasema ja Jämsänkosken hoitajavastaanotto. Näistä Jokilaakson sairaalalla on kattavat terveystalvaelut, hyvinvointipalvelut sekä ikäihmisten palvelut. Kuoreveden terveysasemalla on avosairaanhoidon palvelujen lisäksi neuvola, suun terveydenhuollon ja laboratoriotalvaelut, Koskenpään ja Länkipohjan terveysasemalla avosairaanhoidon vastaanotto sekä Jämsänkoskella hoitajavastaanotto ja laboratorio.

Kiinteistöjen osalta kaikkien terveysasemien toimintaa voidaan pääsääntöisesti jatkaa, paitsi Jokilaakson sairaalakiinteistön kunto on tilaselvityksessä luokiteltu heikoksi. Hyvinvointialueen tekemän tilojen kuntokartoituksen lisäksi vastaava kartoitus tehdään myös omana työnä. Terveysasemilla kaikki kuntalaiset on toistaiseksi pystytty hoitamaan nykyisen hoitotakuun puitteissa.

Palveluverkkoselvityksessä lakkautettaviksi esitettäviä terveysasemia ovat Kuoreveden, Länkipohjan, Koskenpään terveysasemat ja Jämsänkosken hoitajavastaanotto. Näiden tilalle tulee yksi sote -asema Jämsän keskustaan ja mahdollisia korvaavia palveluja. Soteuudistuksen ajatus ja lainsäätäjän tahto on aivan päinvastainen. Sen mukaan juuri peruspalveluja on vahvistettava. Kuntalaisia on hoidettava mahdollisimman paljon ja ennakoivasti perusterveydenhuollossa eli juuri näillä lakkautettaviksi esitettävillä terveysasemilla, jotta paine kalliiseen erikoissairaanhoidon sairaaloissa vähenee. Kansalaisten näkökulmasta luottamus julkisiin instituutioihin on yhteiskunnallisen toiminnan tärkein kulmakivi, josta konkreettisena osoituksena on johdonmukainen päätöksenteko ja arjessa toimivat lähipalvelut.

Kuorevesi

Kuoreveden terveysaseman alueella on 1900 asukasta. Terveysasema sijaitsee Hallin taajamassa, jossa on koko Suomen mittakaavassa merkittävä ilmailualan teollinen keskus. Patrialla on tällä hetkellä noin 750 työpaikkaa. Lähivuosina F35 hävittäjien eturunkotehtaalle on tulossa 150 uutta työpaikkaa. Samalla kun elinvoimaa lisäävät työpaikat lisääntyvät, yli 75 - vuotiaiden määrä on kasvanut trendinomaisesti vajalla kolmanneksella viimeisen 15 vuoden sisällä.

Monipuolisia ja moniammatillisia palveluja tarjoava, vanhusten palvelutalon vieressä sijaitseva Kuoreveden terveysasemaa voidaan edelleen kehittää kokonaisuudeksi, joka palvelee työssä käyvien työterveyshuoltoa sekä Hallin ja Länkipohjan ikärakenteen mukaista muuta väestöä.

Kuoreveden terveysaseman sulkeminen vaikuttaa hoitotakuulainsäädännön vaatimusten täyttämiseen. Jo yksistään hoitotakuun toteutumisen näkökulmasta terveysasemaa ei pidä lakkauttaa. Sen sijaan palvelukumppanuuksia kehittämällä saadaan uutta lisäarvoa. Länkipohjasta suuntautuu asiointia Halliin suunterveydenhoitoon ja neuvolaan. Länkipohjasta ja muualta Jämsästä suuntautuva asiointi on otettava huomioon arvioitaessa terveysaseman toimintaa kokonaisuutena. Terveysasema on kaikista kustannusvaikuttavin yksikkö, jossa on mahdollista tuottaa tehokasta palvelua. Kiinteistökin on toimiva.

Hyvinvointialueella on lakisääteinen velvollisuus varautua häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Palveluverkkoselvityksessä jäi täysin tunnistamatta kokonaisturvallisuuden näkökulmat: mitä tavoitteita soten varautumiselle asetetaan uudessa palveluverkossa (järjestämislaki 50 §). Poikkeusolot ja

kriisitilanteet haastavat terveydenhoidon resurssit ja potilaiden hoidon. Hallin terveysasemalla on jo olemassa toimintavarma perustason palvelu ja tilat. Sen toiminnan jatkuvuudella on strateginen merkitys poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa koko Keski-Suomen alueelle.

Väestörakenne, hoitotakuun toteutuminen, etäisyydet, kustannustehokas toiminta ja kehittämispotentiaali puoltavat Kuoreveden terveysaseman säilyttämistä.

Länpohjan ja Koskenpään terveysasemat

Länpohjan terveysasema sijaitsee tehostetun asumispalvelutalon alakerrassa. Lääkärin vastaanotto on 2 kertaa viikossa, tämän lisäksi samassa kiinteistössä on kotihoidon taukotilat, sairaanhoitajan ja laboratorion vastaanotot sekä neuvola. Koskenpään ja Länpohjan terveysasemat ovat toimintavarmuuden näkökulmasta haavoittuvia. Länpohjan ja Koskenpään nykyisten palvelujen lopettamista ei voida tehdä ennen kuin on selvillä, mikä on korvaava vaihtoehto ja millainen on sen toimivuus pitkissä etäisyyksissä huomioiden kohtuullinen aika päästä palvelujen piiriin.

Länpohjan tehostetun palveluasumisen tulevaisuudensuunnitelmat vaikuttavat muiden terveysten palvelujen tuottamiseen, mikä on kokonaisuuden suunnittelussa otettava huomioon. Ainakaan kiinteistön osalta Länpohjan terveysaseman lakkauttamisesta ei synny säästöjä, jotka muutoinkin ovat jäämässä marginaalisiksi.

Koska reuna-alueilla on paljon haavoittuvassa asemassa olevia vanhuksia, muutoksen on oltava hallittu. Muussa tapauksessa on varauduttava siihen, että ensihoito ruuhkautuu ja erikoissairaanhoito täyttyy potilaista, jotka eivät sinne kuulu. Kustannusvaikuttavuuden näkökulmasta on huomioitava myös se, että liikkuva bussi kuljettaa ammattilaisia, joiden ajankäyttö asiakasta varten lyhenee. Asiointimatkojen pidentyminen vaatii julkisen liikenteen sekä hyvinvointialueelta palvelu- ja asiointiliikenteen kehittämistä. Ennen kivijalkapalvelujen lakkauttamista tulee valmistella korvaava, helposti saavutettava palvelu, joka on onnistuneesti pilotoitu ja toiminnassa. Koskenpään ja Länpohjan terveysasemien lakkauttaminen ei vaikuta hoitotakuun toteutumiseen.

Lausuntomateriaalissa liikkuvia ja jalkautuvia palveluja ei ole tarkemmin kuvattu. Ottaen huomioon asemien lakkauttamisen tiukan aikataulun, korvaavien palvelujen suunnittelun, pilotoinnin ja toteuttamisen, korvaavien palveluiden toteuttaminen pitää käynnistää välittömästi.

Jämsänkosken hoitajavastaanotto

Jämsänkosken hoitajavastaanotto toimii väistötiloissa virastotalolla. Vastaanottoa on arkinen joka päivä. Toiminta palvelee alueen väestöä. Matalan kynnyksen hoitajavastaanotto on merkittävä ennaltaehkäisevä palvelu, joka vahvistaa asukkaiden hyvinvointia ja vähentää

erikoissairaanhoidon käyttöä. Sairaanhoidajan vastaanotto on keskeinen osa palveluketjua.

Liikkuva terveysbussi voi olla kilpailukykyinen vaihtoehto kiinteälle terveysasemalle, mikäli sen toimintavarmuus ja laaja-alaisuus on riittävän korkea. Valitettavasti kokemus on osoittanut, että palvelun haavoittuvuutta harvoin voidaan liikkuvilla palveluilla poistaa, koska yksiköt säilyvät yhtä suppeina. Tärkeintä ja taloudellisinta on oikea-aikainen ja sujuva palveluiden piiriin pääseminen.

Joukkoliikenne

Sote -palveluverkkoselvitys perustuu oletamaan, että korvaavat sote-asetat olisivat saavutettavissa 1,5 tunnissa julkisella liikenteellä ja omalla autolla 30 minuutissa. Käytännössä nämä tavoitteet eivät toteudu.

Joukkoliikenteen reitit niin Jämsässä kuin muissakin pitkien välimatkojen ja pinta-alaltaan laajoissa kunnissa on suunniteltu ensisijaisesti palvelemaan työmatkoja ja koulujen tarvetta. Vasta toissijaisesti reittien suunnittelussa on huomioitu asiointitarpeet. Tämän vuoksi joukkoliikennevuorot painottuvat aamu- ja iltapäivään. Asiakkaiden pääseminen reuna-alueilta joukkoliikennereittien varteen on käytännössä mahdotonta. Sote -aseman saavuttaminen 1,5 tunnissa ei ole realismia, mikä tosiasia on palveluverkkoa suunniteltaessa otettava huomioon. Tienhoidollisten puutteiden takia ei omalla autollakaan ajeta 30 minuutissa keskustassa sijaitsevalle sote -asemalle - ainakaan talviaikaan.

Liikkuvat palvelut

Palveluverkkoselvityksestä saattoi olettaa, että hyvinvointialueelle tulee 1–2 liikkuvaa palveluautoa, joilla korvattaisiin soteasemien vähentäminen. Liikkuvissa terveyspalveluissa tarjottaisiin vastaanottopalveluita ja muita soveltuvia palveluita. Tarkempi toimintamalli jää epäselväksi. Voidaankin esittää kysymys, riittääkö kaksi autoa koko laajan hyvinvointialueen liikkuvan palvelun kalustoksi. Mikäli soteasemien karsiminen toteutuu suunnitellussa laajuudessaan, näillä suunnitelmilla se jättää laajoja alueita palvelujen ulkopuolelle.

Liikkuva palveluauto on hyvä ja kehittämisen arvoinen tavoite. Selvityksessä ei kuitenkaan ole avattu autojen ja liikkuvan toiminnan muita kustannuksia. Edes alustavia hankintakustannuksia selvityksessä ei ole esitetty. Selvityksiä ja pilotointeja olisi kuitenkin ollut muilta hyvinvointialueilta ja kunnista saatavissa.

Kelakorvaukset ja muut kuljetukset

Vuonna 2023 Keski-Suomen sote alueella Kelan maksamat matkakorvaukset olivat 18,3 milj. euroa. Näiden kustannusten nousu on väistämätöntä, mikäli palveluverkon supistukset päätetään esitetyillä tavoilla. Kustannuksia siirtyy hyvinvointialueilta Kelalle ja asiakkaalle itselleen. Kelakuljetusten heikko organisointi ja saatavuus heikentää

ainakin kuntien reuna-alueilla asuvien potilasturvallisuutta. Hyvinvointialueen tulisi järjestää omien kuljetuspalvelujensa kilpailutukset siten, että ne sisältävät jossakin määrin myös taksien päivystystä. Sen kaltainen oman toiminnan optimointi, jolla säästyvä kustannus siirretään jopa suurempana muiden julkisten toimijoiden maksettavaksi, ei voi olla hyväksyttyä.

Päivystys/ensiapu

Jämsän 24/7 päivystys sijaitsee sairaalakiinteistössä. Päivystyksessä tehdään kiireellisiä tutkimuksia ja hoitotoimenpiteitä, joita ei ilman hengenvaaraa tai merkittävää terveydellistä haittaa voida siirtää myöhemmäksi. Siellä hoidetaan sairaampia potilaita kuin hyvinvointialueen sotekeskusten kiirevastaanotoilla. Kaikista akuuteimmissa tilanteissa kuten sepelvaltimotapahtumat ja aivoverenkierron häiriöt, potilas toimitetaan suoraan Novaan/Tays:iin. Päivystyksen henkilökunta on motivoitunutta ja toiminta on laadukasta olemassa olevien tukipalvelujen ja resurssien puitteissa. Päivystys on kytköksissä Jokilaakson sairaalan leikkaustoimintaan. Se tulee olemaan palveluverkkouudistuksessa osa kokonaisuutta: mitä paremmin päiväaikaiset palvelut toimivat, sitä vähemmän on päivystystarvetta.

Palveluverkkoselvityksen mukaan päivystys jatkuisi heikommin resursoituna kiirevastaanottona ma-to klo 8-15:30 ja pe klo 8-15 . Kiirevastaanottoa pidettäisiin iltaisin klo 16-22 ja viikonloppuna sekä arkipyhinä klo 8-22. Kiirevastaanottopalveluita ei ole kuvattu tai määriteltä tarkemmin, joten muutoksen laadullinen sisältö jää epäselväksi. Kuvantamispalvelut kiirevastaanotoilla ovat olennaisen tärkeitä.

Yöpäivystyksen lopettamisessa haasteeksi muodostuu Novan päivystyksen saavutettavuus ja Novan ruuhkautuminen. Taksikyytien saatavuus yöaikaan ja viikonloppuna on heikkoa -jos ollenkaan. Ensihoitotehtävät ja kuljettamisen tarve lisääntyy jo muutoinkin vanhusten ja matkailijoiden määrän kasvaessa puhumattakaan sellaisesta tilanteesta, jossa yöpäivystystä ei paikkakunnalla olisi. Päivystyksen sulkeminen aiheuttaa välittömän investointitarpeen ensihoidon resurssien merkittäväksi lisäämiseksi. Jämsän ympärivuorokautisen päivystyksen lakkauttamisen riskinä on myös hätänumeron tarpeettoman kuormituksen lisääntyminen. Päivystyksellisen hoidon viivästyminen voi heikentää potilaan kokonaisterveyttä ja aiheuttaa myöhemmin lisäkustannuksia.

Matkailijat ja kausiasukkaat

Matkailijoiden, kausiasukkaiden ja festivaalitapahtumiin osallistujien runsas määrä lisäävät päivystyksen ja kiireellisen hoidon tarvetta. Kausiasuntoja on 4200. Jämsässä sijaitsee eteläisen Suomen merkittävin, ympärivuotinen matkailukeskus. Majoituskapasiteetti Himoksen alueella on noin 5000 vuodepaikkaa ja koko Jämsän alue mukaanluettuna majoituskapasiteetti on lähemmäs 6000 vuodepaikkaa. Matkailun ja vapaa-ajan majoituskapasiteetin osalta Jämsä on Keski-Suomen suurin. Rekisteröidyt yöpymiset Jämsän seudulla (yli 20 vuodepaikan) ovat

tilastokeskuksen majoitustilaston mukaan noin 300.000 luokkaa, rekisteröimätön yöpyminen mukaan lukien kasvattaa yöpymisten kokonaismäärää noin 400.000–450.000 kävijämäärään.

Jämsässä vierailee paljon myös päiväkävijöitä, ja mm. Telian kävijämäärätilasto 11/2022–11/2023 kertoo keskimääräiseksi päiväkävijämääräksi 2194. Sesonkihuippuna päiväkävijämäärät liikkuvat 5000–10.000 luokassa. Esimerkkinä kesäsesonki juhannuksesta elokuun alkupuolelle on jo useamman vuoden tuonut Himos-Jämsän tapahtumiin yli 100.000 kävijää.

Himos ja sen läheisyydessä olevat matkailukohteet kiinnostavat ja merkittäviä matkailuinvestointeja on julkistettu viime vuoden ja alkuvuoden 2024 aikana noin 45 miljoonan edestä. Keskimaan hotelli-investointi loppuvuodesta 2025 alkaen kasvattaa majoituskapasiteettia noin 10 %. Huomioida tulee myös kansainvälisten matkailijoiden kasvava määrä. Himos - alueen kehittyminen jatkuu ja kaupunki on omalta osaltaan panostamaan mm matkailureitistöihin ja alueen kunnallisteknisiin rakenteisiin. Alueiden luovuttamisiin erilaisiin investointihankkeisiin on jatkuvaa kysyntää. Himoksen matkailijat luonnollisesti käyttävät terveydenhuollon palveluja.

Päivystykselle on myös matkailun näkökulmasta jatkuva tarve, tai sitten paine siirtyy Novaan. Himoksessa järjestetään vuosittain kymmeniä massatapahtumia, joihin liittyy suuronnettomuuksien riski. Riski tulee huomioida osana pelastuslaitoksen valmiutta, mutta myös terveydenhuollon kapasiteettia ja palveluverkkoa koskevissa ratkaisuissa.

Erikoissairaanhoito

Jämsän sairaalassa on noin 1800 leikkausta / vuosi, joista 45 % on Jämsästä ja muualta Keski-Suomesta. Jos kaikki tulisivat Novan jonoon, niin Nova ruuhkautuisi pahoin, ilmeisemmin myös käytettävissä olevien tilojen ja puutteellisen toiminnanohjausjärjestelmän vuoksi.

Muussa erikoissairaanhoidossa on vuosittain 25 000 poliklinikkakäyntiä, joista 70 % on jämsäläisiä. Koska näin suuria potilasmääriä ei voida hoitaa Novassa sellaisenaan, niin erikoissairaanhoitoa ja sen poliklinikkatoimintaa on Jämsässä oltava jatkossakin. Erilaisia lausuntoja (esim. työttömien kohdalla) on erikoissairaanhoidosta tähän saakka saatu joustavasti ja nopeasti. Laadukas toiminta on heijastunut hyvin laajalle eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön ja palvelun lopputulokseen.

Palveluverkkoselvityksessä olisi korvaavia palveluita ollut syytä avata tarkemmin. Mitä jalkautuva erikoissairaanhoito käytännössä tarkoittaa?

Valmiuden ja varautumisen kannalta (esim. pandemia -tilanteet, evakuointitilanteet) olisi olennaisen tärkeää, että Jämsän sairaala jatkuu. Näissä tilanteissa tarvitaan aina sairaaloiden välistä yhteistyötä. Valmiuslain mukaan viranomaisten on varmistettava palveluja suunnitellissaan tehtävien häiriötön hoito myös poikkeusoloissa. Myös

hyvinvointialueen erikoissairaanhoidon on varauduttava palvelujen jatkuvuuden turvaamiseen.

Kustannussäästöt ovat kyseenalaisia

Kuljetusten tarve kasvaa, eivätkä julkiset yhteydet toimi joustavasti väillä Jämsä - Nova. Onko lisääntyvään tarpeeseen saatavissa riittävästi Kela-kyytejä, kun saatavuudessa on ollut merkittäviä haasteita jo nykyisinkin? Suhteellisen harvaan asutussa Keski-Suomen maakunnassa olisi järkevää ajatella kuljetuksia kokonaisuutena sekä hyvinvointialueen ja kuntien yhteistyönä. On kuntien sisäistä joukkoliikennettä, palvelu- ja asiointiliikennettä ja koulukuljetuksiin ostettua liikennettä. Jos tähän samaan ollaan vielä perustamassa sote-palveluliikennettä, niin kuljetuksia voitaisiin järjestellä siten, että hyödynnettäisiin jo olemassa olevia reittejä ja vuoroja, täydentäen niitä palvelemaan myös sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetta.

Erikoissairaanhoidon lopettamisen kustannuslaskelmat puuttuvat; samoin yksityiskohtaiset perustelut. Erikoissairaanhoidon tavoitteeksi asetettua nettokäyttökustannusten pysymistä kilpailukykyisellä tasolla ei voida luotettavasti arvioida varsinkaan silloin, jos kustannuksia tarkastellaan kokonaisuutena (esimerkiksi hoidon viivästyminen).

Jämsän erikoissairaanhoidon lakkauttamiselle ei ole perusteita, koska sen jatkuminen on koko hyvinvointialueen etu. Jämsässä on tehty järkevää tehtäväjakoa ja kustannusvaikuttavia hoitoprosesseja, joista voi ottaa hyviä toimintamalleja. Selvitys antaa kuvan, että toiminta olisi siiloutumassa ja pirstoutumassa osiin. Aito vuoropuhelu palvelun nykyisen tuottajan, kaupungin ja hyvinvointialueen välillä voisi johtaa molempia osapuolia hyödyttävään lopputulokseen. Monituottajamalli, johon kytkettäisiin investoinnit, voisivat johtaa kaikkia osapuolia hyödyntävään lopputulokseen.

Jämsässä on jo pitkään ollut perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoidon saman tuottajan vastuulla. Tästä taloudellisesta ja tehokkaasta toimintamallista olisi opittavaa ja kokemusperäistä annettavaa koko hyvinvointialueelle. Malli, jossa erittäin monet toimintamallit vastaavat suoraan soteuudistuksen tavoitteita, ollaan nyt purkamassa ja palauttamassa kuviteltujen säästöjen vuoksi takaisin siiloutuneeseen ja tehottomaan toimintaan. Palveluverkkouudistuksen kokonaissäästöpotentiaaliksi on arvioitu 17 miljoonaa euroa. Se ei riitä kattamaan edes erikoissairaanhoidon edellisestä vuodesta syntyneitä kustannusten nousua (45 – 55 miljoonaa euroa). Kustannusten kasvu erikoissairaanhoidossa jatkuu hallitsemattomasti, mikäli palveluverkko toteutuu suunnitelman mukaisesti. Suunniteltu rakenneuudistus huonontaa palveluja eikä taita kustannusten kasvua, kokonaiskustannuksia tarkasteltaessa tilanne on päinvastainen.

Kuntien johto on useasti esittänyt kysymyksen ja pyytänyt konkreettisia esimerkkejä sairaala Novan toiminnan tehostamisesta. Erikoissairaanhoidon kustannusten hillitseminen on tärkeä osa

hyvinvointialueen talousarviota ja -suunnitelmaa. Nyt esitetty palveluverkkoselvitys tulee vääjäämättä kasvattamaan erikoissairaanhoidon kustannuksia ja heikentämään keskusomalaisten kokemusta hyvinvoinnista, terveydestä ja turvallisuudesta.

Alueellinen elinvoima

On arvioitu, että leikkaustoiminnan ml. päivystyksen lakkauttamisen vaikutukset ovat yhteensä yli 200 työpaikkaa. Tämä tarkoittaa äkilliseen rakennemuutokseen verrattavaa häiriötilaa alueella. Työpaikat ovat korkeasti koulutettujen naisten työpaikkoja, joita ei voida paikkakunnalla korvata. Erikoissairaanhoidon lakkauttaminen tulee heikentämään pitovoimaa ja kiihdyttämään lähtömuuttoa. Sillä tulee olemaan merkittävä vaikutus myös alueen muun yritystoiminnan henkilöstön saatavuuteen. Terveystenhuollon osaava ja sitoutunut henkilöstö ei siirry automaattisesti Novaan. Valinnanvapauspotilaat suuntautunevat aktiivisesti myös lähellä sijaitsevan yliopistosairaalan (Tays) asiakkaiksi.

Erikoissairaanhoidon, 24/7-päivystys, alueellinen osastotoiminta vaikutukset toisen asteen koulutukseen ja työvoiman saatavuuteen

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian Ammattiopisto Gradian Jämsän toimipisteessä on sosiaali- ja terveysalan tutkintokoulutusta. Suunnitelmat erikoissairaanhoidon ja 24/7 päivystyksen sekä alueellisten osastopaikkojen vähentämisestä vaikuttavat opiskelijoiden työssä oppimispaikkoja vähentävästi. Tämä on huono ja ei toivottu viesti palvelualalle, jota vaivaa krooninen työvoimapula. Työssä oppimispaikoilla voidaan arvioida olevan merkitystä työvoiman saatavuuteen paitsi laajemmin myös erityisesti alueilla, joilla oppilaitoksia tai niiden toimipisteitä sijaitsee. Ratkaisut, joilla merkittävästi heikennetään mahdollisuuksia koulutuksen toteuttamiseen / toteutumiseen, voivat johtaa pahimmillaan myös harkintaan koulutuksen järjestämisen edellytyksistä alueella.

Opiskeluhoito

Tällä hetkellä henkilöstömitoitus psykologipalvelujen osalta ei kaikilta osin toteudu. Kouluissa, joissa psykologipalvelut tuotetaan ostopalveluna, lakisääteinen yhteisöllinen opiskeluhoito ei toteudu lainkaan. Opiskeluhoito toteuttamistapa tulee olla fyysinen lähipalvelu. Mikäli sitä täydennetään sähköisillä palveluilla, toimintatavalle on määriteltävä kriteerit. Opiskeluhoito arvioimiseksi hyvinvointialueen pitää toimittaa kunta- ja oppilaitoskohtaiset tiedot koulutuksen järjestäjälle.

Perhekeskus, lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut ja perheneuvola

Lausuntomateriaalissa on asetettu tavoitteeksi käynnistää Jämsässä vuonna 2025 uusi laajempi toimipiste, johon on integroitu neuvola. Ennaltaehkäisevän toiminnan merkitys on tunnistettu, joka onkin halvempaa kuin korjaavat toimet. Samoin yhteiset tilaratkaisut tuottavat

synergiaetuja. Mikäli ajatuksena on kaupungin palvelujen kytkeminen laajempaan kokonaisuuteen, toiminnan suunnittelusta tulisi käynnistää vuoropuhelu hyvin varhaisessa vaiheessa siten, että vastuista ja resursseista sovitaan tarkasti. Nuorisopsykiatrian fyysinen lähipalvelu on turvattava paikallisena palveluna. (saavutettavuus).

Palveluiden kehittämisen ja toimipisteiden sijoittumisen periaatteissa todetaan turvattavan lähipalvelut neuvolapalveluissa. Neuvoloita sijoittuu sote-asemille, lähiasemille ja perhekeskuksiin, niitä voidaan tuottaa myös muiden palveluiden yhteydessä. Tilat edellyttävät terveydenhuollolle soveltuvia tiloja. Jämsän kaupunki kiinnittää huomion siihen, että lähipalvelu tarkoittaa palveluverkkoselvityksessä kuitenkin palvelua, jota annetaan asiakkaan päivittäisessä elinympäristössä tai tarjotaan asiakkaille helposti saavutettavana sähköisenä palveluna. Se ei siten itsessään tarkoita palveluverkkoselvityksessä määriteltyä toimipistettä. Palveluiden turvaaminen Jämsään sijoittuvana fyysisenä toimipisteenä on turvattava.

Lastensuojelu

Lastensuojelutyötä ei voida tehdä etänä. Jämsän kaupunki pitää tärkeänä ja välttämättömänä, että esityksen mukainen lastensuojelun avohuollon toimipiste Jämsässä säilyy. Esitys keskittää sijaishuollon ja jälkihuollon palvelut Keskiselle alueelle. Sijaishuollon osalta tavoitetilan mukaisesta palveluiden jalkautumisesta ja palveluiden fyysisestä saatavuudesta Jämsän alueella tulee huolehtia ja se tulee turvata.

Palveluverkkoselvityksen nykytilankuvauksen mukaan toimivuudessa on poikkeamia. Jämsän kaupunki kiinnittää huomioita siihen, että kaikissa olosuhteissa lastensuojelun toimivuus turvataan tarkoittaen myös lainsäädännössä määriteltyjen reunaehtojen täyttymistä. Esityksen mukaan osasta kuntia kiinteä toimipiste nykymuodossa on poistumassa ja palveluiden jalkauttamiseksi järjestellään yhteiskäyttötiloja. Työnjohdollisesti on kiinnitettävä huomioita siihen, että palvelualueella, jossa työntekijöiden saatavuus on vakava ongelma, resurssit kohdentuvat palvelutyöhön, ei pitkin maakuntaa autolla ajeluun.

Lapsiperheiden sosiaalityö ja sosiaaliohjaus, tukiperhetoiminta

Järjestämisen linjaukset näkyvät palveluverkon uudistamisen tavoitteissa: ohjaus, neuvonta sekä palvelu, joka edellyttää kohtaamista, on saatavilla myös muiden kuin digitaalisten kanavien kautta. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen palvelut ovat lähipalvelua. Kunnissa on tärkeää säilyttää pääosin nykyiset toimipisteet. Jämsän kaupunki edellyttää, että sen alueella sijaitsee riittävä ja tarpeen mukainen lapsiperheiden sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen palvelutoiminta (fyysinen toimipiste).

Mainittuja tavoitteita arvioitaessa Jämsän kaupunki kiinnittää huomiota siihen, että lähipalvelu tarkoittaa palveluverkkoselvityksessä kuitenkin palvelua, jota annetaan asiakkaan päivittäisessä elinympäristössä tai tarjotaan asiakkaille helposti saavutettavana sähköisenä palveluna. Se ei siten itsessään tarkoita palveluverkkoselvityksessä määriteltyä

toimipistettä. Palveluiden turvaaminen Jämsään sijoittuvana fyysisenä toimipisteenä on turvattava.

Jämsän kaupunki toteaa, että selvityksessä linjattu painopisteen siirtäminen lastensuojelun erikoistuneista palveluista varhaisen tuen palveluihin on yksilön ja yhteiskunnan kannalta kannatettavaa, mutta samalla on huolehdittava oikea-aikaisesta ja tosiasiallisesta varhaisen tuen palveluiden saatavuudesta.

Jämsän kaupungin näkemys on, että lapsiperheiden sosiaalityötä ja ohjausta tulisi toteuttaa lasten ja nuorten arjen ympäristöissä ts. varhaiskasvatuksessa, peruskouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa sekä nuorisotyössä. Tämä madaltaisi kynnystä palveluihin, vähentäisi mahdollista stigmaa, tukisi kokonaisvaltaista lasten ja nuorten kasvua, oppimista ja kehitystä sekä mahdollistaisi nopean moniammatillisen työskentelyn. Tästä on Jämsän kaupungissa hyviä ja toimivia kokemuksia varhaiskasvatuksen perhetyö -hankkeiden kautta. Lasten ja nuorten ikäluokat pienenevät, joten tilakysymykset voisivat tulla ratkaistuiksi tätä kautta.

Äitiys- ja perheneuvola

Palveluiden kehittämisen ja toimipisteiden sijoittumisen periaatteissa todetaan turvattavan lähipalvelut neuvolapalveluissa. Neuvoloita sijoittuu sote-asetille, lähiasemille ja perhekeskuksiin, niitä voidaan tuottaa myös muiden palveluiden yhteydessä. Tilat edellyttävät terveydenhuollolle soveltuvia tiloja.

Jämsän kaupunki kiinnittää huomion siihen, että lähipalvelu tarkoittaa palveluverkkoselvityksessä kuitenkin palvelua, jota annetaan asiakkaan päivittäisessä elinympäristössä tai tarjotaan asiakkaille helposti saavutettavana sähköisenä palveluna. Jämsän kaupunki toteaa, että edellä mainittua lähiasemaa ei myöskään ole kuvattu eikä määritelty selvityksessä.

Jämsän kaupunki edellyttää, että sen alueella toimii digitaalisten ja liikkuvien palveluiden lisäksi äitiys- ja perheneuvolan fyysinen toimipiste. Palvelujen painopisteen tulee olla fyysisessä toimipisteessä. Raskausaikana ja pikkulapsi-aikana korostuvat aidot kohtaamiset, joissa voidaan tehdä äidin ja lapsen hyvinvointiin liittyviä havaintoja. Nämä eivät välttämättä ilmene digitaalisissa palveluissa.

Jämsän kaupunki toteaa, että tilojen käytön tehostaminen laajentamalla aukioloaikoja on kannatettavaa. Se huomioi mm. asiakkaiden työssäkäynnin.

Aikuisten sosiaalipalvelut

Sote -asemien tilat on mitoitettava siten, että asiakkaiden palveluprosessi ei pirstoudu.

Jämsän kaupungin alueella on runsaasti maahanmuuttajia mm. tilapäisen suojelun statuksella. Jämsän kaupunki on eteläisen Keski-Suomen työllisyysalueen vastuukunta. Kotouttavan sosiaalityön saatavuus ja yhteistyö on turvattava työllisyysalueen vastuukunnassa ja alueen sopimuskunnissa.

Ikääntyneiden päivätoiminta

Ikääntyneiden kuntouttavan päivätoiminnan tarve kasvaa samassa tahdissa kuin ikääntyneiden määrä. Palvelutarpeiden mukainen ryhmien lisääminen on ensisijainen vaihtoehto.

Ikääntyneiden ympärivuorokautinen asuminen

Ikääntyvien määrä kasvaa voimakkaasti mutta palveluverkkoselvityksessä ehdotettujen yksiköiden määrä pysyy nykytilaan nähden samana. Asumispalveluja tarvitaan merkittävästi lisää. Yhteisöllinen asuminen tai perhehoito ei missään tapauksessa tule olemaan riittävää, vaan tehostetun asumisen kapasiteettia on kasvatettava merkittävästi. Tämä on huomioitava palveluverkkosuunnittelussa.

Ikääntyvien yhteisöllinen asuminen

Ajatus yhteisöllisen asumisen lisäämisestä ja ympärivuorokautisen asumisen vähentämisestä / pitämisestä samana on ristiriitainen. Ympärivuorokautisen asumisen tarve ei ole mihinkään vähentynyt, päinvastoin sitä on lisättävä – sijaiten ensisijaisesti kotikunnassa. Yhteisöllisessä asumisessa on oltava riittävästi henkilöstöä tarkkailemaan vanhuksen kuntoa, jotta tarpeenmukainen palvelu ja hoito sekä tarvittava siirto ympärivuorokautiseen asumiseen toteutuu. Yhteisöllisen asumisen ja ympärivuorokautisen asumisen yhdistelmän (hybridin) ongelmaksi voi muodostua henkilöstömitoituksen ja tarpeenmukaisen hoidon valvonta.

Kotihoito

Palveluverkkoselvityksen mukaan etähoivan palveluja on tarkoitus tuottaa 80 % säännöllisen kotihoidon asiakkaita, tällä hetkellä niiden osuus on 15%. Tavoitetila on kannatettava hyväkuntoisille asiakkaille. Tärkeintä on, että etähoivaa toteutetaan asiakkaan yksilöllisistä lähtökohdista käsin. Henkilöstövoimavaroja ja fyysisiä kotipalveluja tulee kotihoidossa kohdentaa paljon apua tarvitseviin. Itsenäisen asumisen tueksi tarvitaan erilaisia tukipalveluja ja liikkumisen tukemista. Monituottajamallin kehittäminen palvelutuotannossa on välttämätön tavoitetila riittävien henkilöstövoimavarojen turvaamiseksi.

Vammaispalvelut

Vammaispalveluita on jatkossakin tuotettava Jämsän kaupungin alueella ottaen huomioon kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten

asema ja mahdollisuudet toimia yhteiskunnan jäsenenä sekä oikeus päästä tarpeiden mukaisiin palveluihin.

Palveluiden kehittämisen ja toimipisteiden sijoittumisen periaatteissa todetaan, että ennen asumispalveluyksikköön siirtymistä mahdollistetaan asiakkaiden asuminen omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Kotiin tukemisen tiimien toimintaa lisätään. Kuitenkin perusteluissa mainitaan, ettei kotiin tukemisen tiimien työskentely kata koko hyvinvointialuetta. Samalla oman tuotannon asumisyksiköitä aiotaan lisätä asiakastarpeiden mukaisesti ja ne sijoitetaan sinne, missä palvelutarpeet suurimmat asiakasmäärän mukaisesti. Tässä yhteydessä muistutetaan Valviran ohjeesta: kun palveluntuottaja järjestää palveluja vammaiselle henkilölle, sen pitää ottaa huomioon vammaisen yksilölliset tarpeet ja kunnioittaa hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Suun terveydenhuolto

Esitetty sote-aseman lakkauttaminen Hallin taajamasta tarkoittaa hammashoitolan lakkauttamista. Kuoreveden terveysasemalla sijaitsevaa hammashoitolaä käyttävät Länkipohjan ja Kuoreveden asukkaat. Hoitotakuun varmistamiseksi lakkauttamiselle ei siten ole perusteita. Lasten ja nuorten, ikääntyvien, vammaisten ja muiden kaikkein heikoimmassa asemassa olevien hammashoitoon pääsy fyysisenä lähipalveluna on varmennettava. Liikkuvan yksikön toimintamallia ei selvityksessä ole kuvattu.

Lopuksi pari näkökohtaa lausuntomateriaaliin

1. Perusoikeudet

Teoksesta Hyvinvointioikeus (2022) :

”Perustuslain perusoikeussäännökset muodostavat perustan sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmälle. Perustuslain nimenomainen säännös riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamisesta kiinnittyy määrällisesti ja laadullisesti palvelujen tarpeeseen. Tämä edellyttää viime kädessä yksilökohtaista – ei vain keskivertokansalaisen näkökulmasta tapahtuvaa - arviointia palvelujen riittävyydestä. Tarvittavien palvelujen tulee lisäksi olla kohtuudella saavutettavissa. Tärkeää on se, että ihmisillä on asuinpaikastaan riippumatta **tosiasiallinen** mahdollisuus päästä palveluihin. Tähän vaikuttaa palvelujen alueellinen tarjonta ja saavutettavuus”.

Silloin kun on kysymys yksilöiden perusoikeuksia turvaavien palveluiden määrittämisestä, kysymys ei ole pelkästään hyvinvointialueen poliittisen päätöksenteon piiriin ja autonomiaan kuuluvista asioista. Arjen tasolle ulottuvat perus- ja ihmisoikeudet on kaikessa otettava huomioon.

2. Tiedolla johtaminen

Hyvinvointialueen toiminnan seurannan ja vaikuttavuuden kehittäminen (kriittisinä perusasioina toiminta, talous ja henkilöstö) edellyttää

tietojohdamisen juurruttamista uuteen organisaatioon. Ennen aluevaltuuston päätöksentekoa ja toisen vaiheen palveluverkkotyön aloittamista on esitettävä kriittiset perustiedot, jotta toimintoja voidaan myöhemmin seurata ja päätösten vaikuttavuutta arvioida. Ainakin Jämsän osalta lausuntomateriaalista puuttui runsaasti toimintatietoja, tunnuslukuja ja eriteltyjä kustannuslaskelmia.

Kilpailukykyinen organisaatio vaatii tietojohdamisen osaamista, jonka kehittämistä tässä lausunnossa korostetaan.

3. Muutoksen johtaminen

KT : ”Yksisuuntaisen tiedottamisen sijaan dialogin mahdollistaminen ja ylläpitäminen sujuvoittavat muutosta. Avoin ja käytännönläheinen viestintä sekä erityisesti yhteisen terminologian juurruttaminen ovat tärkeitä silloin, kun uutta organisaatiota luodaan. Muutosta johtavien vastuulla on luoda mahdollisuuksia vuorovaikutukselle”.

Aito dialogisuus lisää hyvinvointialueen henkilöstön, kuntien johdon ja muiden sidosryhmien luottamusta hyvinvointialueen toimintaan ja päätöksentekoon. Neuvottelumenettelyiden ja vuoropuhelun kehittämisen tulee olla jatkuvan kehityksen kohteena.

Lausunnon liitteet

- Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluverkko / Ammattiopisto Gradia Jämsän kampuksen lausunto (sosiaali- ja terveysalan opetushenkilöstö)
- Jämsä / päivystysyksikön toimintavolyymi v. 2022 ja 2023
- Jämsän terveysasemien käynnit ja kontaktit v. 2023

Toimivalta, johon päätös perustuu:

Hallintosääntö § 24 / kaupunginhallituksen tehtävät ja toimivalta

Ehdotus

Kaupunginjohtaja Hanna Helaste

Sen lisäksi, mitä esittelytekstissä on kuvattu, Jämsän kaupunginhallitus korostetusti lausunnossaan toteaa:

- Sote-uudistuksen tavoitteita ovat palvelujen yhdenvertaisuus ja palveluiden saatavuus. Palveluverkkosuunnitelman esitykset erikoissairaanhoidon, yöpäivystyksen, terveysasemien ja muiden lähipalveluiden lakkauttamisista ovat ristiriidassa lailla säädettyjen tavoitteiden kanssa. Toteutuessaan suunnitelma todennäköisesti johtaa kalliin erikoissairaanhoidon tarpeen ja sen kustannusten kasvuun sekä syrjäytymiseen ja potilasturvallisuuden heikkenemiseen. Perustelut ja tiedolla johtaminen ovat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuuksien päätöksenteon ja johtamisen ehdottomia edellytyksiä. Niitä tässä palveluverkkosuunnitelmassa ei ole riittävästi esitetty.

- Palveluverkon supistamista on esitetty korvattavan muilla palveluvaihtoehdoilla. Ennen supistamista tulee korvaavat palvelut olla onnistuneesti pilotoituja ja käytössä, olipa kyse sitten liikkuvista

palveluista tai digitaalisista palveluista. Kuoreveden terveysasema ei ole korvattavissa muilla vaihtoehtoilla.

- Jämsän sairaalan ja yöpäivystyksen kategorisen lakkauttamisen sijaan on aloitettava yhteinen suunnittelu monituottajamallista, jossa innovatiivisesti yhdistetään eri tahojen voimavarat erikoissairaanhoidon mahdollistajana ja koko hyvinvointialueen hyödyksi. Rakentavalla yhteistyöllä muodostetut palvelukokonaisuudet tarjoavat hyvinvointialueen asukkaille valinnanvapautta ja lähellä tuotettua palvelua. Ulkoisen tuottajan mukana tuleva alueen sisäinen kilpailuasetelma pakottaa myös oman erikoissairaanhoidon kustannuskehityksen hallintaan.

- Väestön ikääntymisen vuoksi asumispalveluja tarvitaan merkittävästi lisää. Yhteisöllisen asuminen ja perhehoito eivät riitä, vaan tehostetun asumisen kapasiteettia on kasvatettava merkittävästi. Kotihoidon järjestämisessä on otettava huomioon pinta-alaltaan laaja alue, jossa kotihoitoa ei voida keskittää.

-Aito dialogisuus on ainoa väylä kasvattaa luottamusta hyvinvointialueen toimintaan ja päätöksentekoon. Neuvottelumenettelyiden ja vuoropuhelun kehittämisen tulee olla jatkuvan kehityksen kohteena.

Tämä pykälä tarkastetaan kokouksessa.

Päätös

Ehdotus hyväksyttiin.